

Adam Frączek

Wspomnienie Profesora Adama Frączka (1935–2020)

18 października 2020 roku odszedł od nas profesor Adam Frączek, były Rektor Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, wybitny naukowiec, wychowawca wielu pokoleń psychologów i pedagogów. Profesor był reformatorem i wizjonerem, wprowadzał nowatorskie idee naukowe w dziedzinę psychologii, podejmując równolegle odważne wyzwania w obszarze działalności organizacyjnej i społecznej.

Dorobek naukowy profesora Adama Frączka wykracza poza wąskie ramy jednej dziedziny psychologii. Choć sam profesor podkreślał, że jest przede wszystkim psychologiem społecznym, to prowadzone przez niego badania naukowe wykraczały poza ten obszar, wzbogacając sferę psychologii rozwojowej oraz psychologii klinicznej. Przedmiotem zainteresowania profesora były czynności agresywne, których nie sposób wyjaśnić w wąskich ramach jednego obszaru psychologii, zwłaszcza że celem profesora było stworzenie holistycznej koncepcji wyjaśniającej psychologiczne mechanizmy agresji interpersonalnej. Adam Frączek urzeczywistnił ten cel w toku swojej działalności naukowej, poprzedzając sformułowanie koncepcji wzorców gotowości do agresji interpersonalnej licznymi badaniami z zakresu eksperymentalnej psychologii społecznej, studiami nad psychospołecznym rozwojem dzieci i młodzieży oraz socjalizacyjnymi uwarunkowaniami formowania się zachowań aspołecznych. W roku 2002 ukazało się opracowanie profesora zatytułowane *O naturze i formowaniu się psychologicznej regulacji agresji interpersonalnej* jako rozdział w książce *Psychologia czynności* pod redakcją Idy Kurcz i Danuty Kądziaławy. To ważny tekst w dorobku profesora, w którym po raz pierwszy przedstawił teoretyczne fundamenty koncepcji gotowości do agresji interpersonalnej, rozwijanej w kolejnych latach wraz ze studentami i doktorantami zainteresowanymi problematyką agresji. Tekst ten ma również wymiar symboliczny, gdyż ukazał się w zbiorze poświęconym pamięci profesora Tadeusza Tomaszewskiego, który był dla Adama Frączka mistrzem i przyjacielem, bodaj najważniejszą osobą, którą spotkał na swojej naukowej drodze i o której tak chętnie opowiadał młodszemu pokoleniu rozpoczynającemu przygodę z nauką.

Profesor Adam Frączek skoncentrował się w swojej koncepcji gotowości do agresji interpersonalnej na wyodrębnieniu przesłanek psychologicznych, które odpowiadają za aktywizację i przebieg zachowania agresywnego. Uznał formę manifestacji agresji za aspekt drugorzędny, czysto deskryptywny, wykluczający możliwość wnioskowania o mechanizmach psychologicznych sterujących tym zachowaniem. I to właśnie procesy i struktury wewnątrzpsychiczne, odpowiadające za regulację zachowań agresywnych stały się jądrem koncepcji gotowości do agresji interpersonalnej, w ramach której zostały wyróżnione trzy wzorce gotowości do agresji interpersonalnej. Pierwszy określił mianem gotowości emocjonalno-impulsywnej, która odpowiada za podejmowanie zachowań agresywnych, wywołanych negatywnym pobudzeniem emocjonalnym. Poszukując socjalizacyjnych przesłanek, które mogą odpowiadać za wysoką gotowość emocjonalno-impulsywną, profesor wskazał na nadopiekuńczość rodziców oraz emocjonalne odrzucenie dziecka. Są to bowiem takie doświadczenia socjalizacyjne, które według Adama Frączka utrudniają dziecku nabywanie i doskonalenie samokontroli emocjonalnej, pełniące podstawową funkcję w regulacji tej gotowości. W drugim wzorcu gotowości określonej mianem nawykowo-poznawczej centralną funkcję regulacyjną profesor przypisał przekonaniom, nawykom i skryptom agresywnego zachowania, których źródłem jest modelowanie niewłaściwych postaw oraz wzmacnianie zachowań agresywnych dziecka. Gotowość osobowościowo-immanentna jest ostatnim wyróżnionym przez Adama Frączka mechanizmem intrapsychoicznym sterującym zachowaniem agresywnym. U źródła gotowości osobowościowo-immanentnej leży stała, immanentna potrzeba zachowań agresywnych i szkodenia innym, która przejawia się w aktywnym poszukiwaniu przez człowieka sytuacji umożliwiających manifestowanie agresji. Koncepcja go-

towości do agresji interpersonalnej profesora Adama Frączka była ukoronowaniem jego drogi naukowej, którą związał z problematyką agresji; nadal jest ona źródłem inspiracji do badań w tym obszarze dla młodszego pokolenia naukowców zafascynowanych zjawiskiem agresji. Dotychczas przeprowadzono badania na temat związku wzorców gotowości do agresji z płcią psychologiczną, z doświadczanymi w dzieciństwie metodami wychowawczymi, z temperamentalnymi własnościami człowieka oraz na temat znaczenia wzorców gotowości w regulacji agresji odwetowej wywołanej odrzuceniem społecznym. Wymiernym przejawem wpływu profesora Adama Frączka na życie naukowe, jego naukowej charyzmy i imponującego dorobku jest powołanie i prężna działalność dwóch zespołów badawczych zajmujących się agresją, współtworzonych przez pracowników naukowych i studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Dziełem życia profesora Adama Frączka była praca na rzecz Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, w której trzykrotnie pełnił zaszczytną i odpowiedzialną funkcję rektora. Potrafił podejmować dalekosiężne wyzwania, które trwale wpłynęły na przyszłości akademii. Obecnie uczelnia ma pełny status akademicki, a poza pedagogiką, socjologią, edukacją artystyczną czy pracą socjalną, można tu – dzięki konsekwentnym staraniom profesora – studiować psychologię. Starania te trwały nieprzerwanie od roku 1972 roku, kiedy profesor utworzył Zakład Psychologii w ówczesnym Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, przekształcając go następnie w Instytut Psychologii APS. Pracownicy Instytutu Psychologii, obecni i przyszli studenci, a także doktoranci na kierunku psychologia zawdzięczają profesorowi możliwość rozwoju naukowego w kierunku zgodnym z zainteresowaniami, w ramach trzech specjalności psychologicznych: klinicznej, rozwojowo-wychowawczej oraz społecznej.

Ważnym aspektem określającym działalność naukową i społeczną profesora Adama Frączka był rozwój i dobrostan psychologiczny dzieci, ujmowany interdyscyplinarnie, z wyraźnymi wpływami myśli pedagogicznej Janusza Korczaka. Rezultatem fascynacji profesora spuścizną Korczaka było powołanie w roku 2004 Katedry UNESCO im. Janusza Korczaka Interdyscyplinarnych Studiów nad Rozwojem i Dobrostanem Dziecka. Profesor był Kuratorem Katedry UNESCO aż do emerytury, dbał o wysokie standardy działalności naukowej i edukacyjnej, prowadzonej w ramach katedry. Wraz z pracownikami organizował Szkoły Letnie pod patronatem UNESCO poświęcone prawom dziecka, kulturowym i społecznym uwarunkowaniom dobrostanu psychicznego dzieci i młodzieży, szczególną uwagę przywiązując do rozwoju oraz adaptacji psychospołecznej dzieci i młodzieży ze środowisk imigranckich. Dorobek Katedry UNESCO im. Janusza Korczaka kierowanej przez Adama Frączka jest imponujący. Obejmuje on organizację i opiekę merytoryczną nad jedenastoma Szkołami Letnimi UNESCO. Były one platformą spotkań poświęconych idei zrównoważonego rozwoju, w których czynny udział brali wykładowcy i beneficjenci z wielu krajów, reprezentujący różne dziedziny nauki, takie jak pedagogika, ekonomia, socjologia oraz psychologia. Zapoczątkowana przez Adama Frączka działalność edukacyjna i naukowa Katedry UNESCO im. Janusza Korczaka jest obecnie kontynuowana, a zaplanowana na rok 2021 czteremnasta już Szkoła Letnia UNESCO będzie odbywać się pod hasłem „The road to social inclusion”.

Adam Frączek za działalność na polu nauki, oświaty i kultury otrzymał wiele odznaczeń, w tym w roku 2011 Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zawsze jednak z dumą wspominał wyróżnienia, jakie przyznano mu za zasługi w dziedzinie działalności społecznej na rzecz dzieci obejmujące dyplom *Przyjaciel Dzieci* Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Dyplom *Uśmiech za Uśmiech Pro Publico Bono*.

Profesor Adam Frączek potrafił umiejętnie łączyć pracę naukową z działalnością społeczną i organizacyjną, osiągając w każdej z nich sukcesy. Najlepszą miarą owych sukcesów jest to, że dzieło profesora ma godnych następców, a wśród nich uczniów i przyjaciół, którzy dołożą starań, aby kontynuować idee mistrza.